

Kde hledat informace o čs. legionářích, „nelegionářích“ a rudoarmějcích? Záznam druhého povídání o genealogických pramenech dostupný na YouTube

10.9.2023 - | Vojenský historický ústav Praha

V rámci cyklu genealogických workshopů pořádaných Vojenským historickým ústavem Praha se v květnu letošního roku uskutečnilo v prostorách Armádního muzea na Žižkově již druhé setkání.

Jeho cílem bylo shrnout a představit základní prameny a zdroje užitečné při pátrání po osudech vojáků sloužících v čs. zahraničním vojsku i v řadách Rudé armády v době první světové i ruské občanské války. Aby nebyli ochuzeni zájemci, kteří se nemohli zúčastnit osobně, zveřejnili jsme nezkrácený záznam na YouTube kanále Vojenského historického ústavu Praha. A protože jde o bezmála dvouhodinové video, připravili jsme k němu pro lepší orientaci podrobný obsahový popis.

V úvodu Marek Fišer představil jak institucionální počátky evidence čs. legionářů v Československu (vznik a úkoly Evidenční kanceláře čs. legií, resp. Evidenčního úřadu čs. zahraničních vojsk při Kanceláři čs. legií), tak i příslušnou legislativu související s přiznáním výhod pro účastníky čs. odboje v letech první světové války. Jaká kritéria rozhodovala o přiznání statusu legionáře podle zákona? A jak fungovala praxe?

Tomáš Kykal navázal podrobným pohledem do organizační struktury a rozdělení agend Evidenčního úřadu čs. zahraničních vojsk při Kanceláři čs. legií (Kleg). Popsal evidenční proceduru založenou na kartotéčním systému a svůj výklad doplnil o charakteristiku jednotlivých druhů používaných kartotéčních lístků (karty ruské evidence, karty italské evidence, karty francouzské evidence včetně stručného rozboru v nich obsažených údajů). V této souvislosti padla také zmínka o probíhající digitalizaci a postupném zveřejňování Kartotéky francouzských legionářů a Kartotéky italských legionářů na Digitální studovně Ministerstva obrany ČR (DSMO). Tento tematický okruh uzavřel přehled dokumentace shromažďované v podobě osobních složek v původním archivu Evidenčního úřadu, současné sbírce Legionářské osobní spisy uložené ve Vojenském ústředním archivu - Vojenském historickém archivu v Praze (VÚA-VHA). Její součástí jsou nejen tzv. poslužné spisy (v případě ruských legionářů) či služební výkazy, ale i různé další dílčí záznamy, evidenční listky, matriční knížky a dokonce novinové výstřižky, jak ukázal příklad osobní složky pozdějšího generála Otakara Husáka.

V následujícím bloku se představení legionářských archivních fondů a sbírek uložených ve VÚA-VHA ujal jeden z našich hostů a nejpovolanější kolega z této instituce Jan Chleboun. Po nastínění rozsahu a množství uchovávaných archiválií podrobně prezentoval jednotlivé typy pramenů a komentoval jejich potenciál pro rekonstrukci osobních příběhů legionářů pro potřeby zpracování rodinné historie. Postupně se věnoval: deníkům vojenských útvarů, plukovním rozkazům, operačním aktům, různým seznamům, návrhům na vyznamenání, knihám ztrát, repatriacním dovolenkám, schématům a plánům, bojovým hlášením a historickým zpracováním. Neopomněl ani vyšetřovací protokoly s trestními spisy a seznamy cestujících lodních transportů, které zajišťovaly repatriaci čs. legionářů z Ruska. Na závěr svého výkladu seznámil účastníky se stavem archivního zpracování legionářských

fondů a se současným postupem inventarizačních prací, na nichž se podílí společně se svými kolegy.

Pozornost k fondům a sbírkám civilních paměťových institucí obrátil Marek Fišer, jenž poukázal na mnohdy významný informační přínos obecních, školních či spolkových kronik. Podrobnou rešerši si zaslужují též sbírky regionálních muzeí, které leckdy skýtají cenné pozůstalosti jednotlivců či spolků združujících (nejen) bývalé čs. legionáře. Z dostupných elektronických zdrojů zmínil Databázi legionářů na webu VÚA-VHA, přičemž upozornil na skutečnost, že obsahuje nejen legionáře podle zákona, jak by se mohlo jevit podle názvu, nýbrž zahrnuje všechny osoby registrované Evidenčním úřadem Klegu, čili i ty příslušníky čs. zahraničního vojska, kterých se nárok na oficiální legionářský status netýkal. Na datech původní databáze získané od VÚA-VHA Československá obec legionářská (ČsOL) postavila svůj vlastní online Seznam legionářů, jenž spočívá v revizi původních záznamů a především v jejich obohacení o digitální kopie fotografií, osobních dokumentů a dalších relevantních pramenů soukromé i úřední provenience poskytnutých rodinnými příslušníky. O přínosech tohoto dokumentačního počínu pro badatele nejzasvěceněji pohovořil další z našich hostů, kolega Vlastimil Křišťan z ČsOL, jenž má jeho administraci přímo na starosti.

Seznamování s digitalizovanými tištěnými zdroji, z nichž drtivá většina je již volně dostupná online na DSMO i s fulltextovým vyhledáváním, se zhostil opět Marek Fišer. Zaměřil se nejen na oficiálně vydávaný Seznam sibiřské armády a na legionářská periodika (např. Československý legionář, Národní osvobození, Legie, Hlas revoluce), v nichž vycházely rubriky Naše rovy otiskující oznámení o úmrtích legionářů, ale upozornil též na vydané kroniky legionářských vojenských útvarů, které poskytují jednak údaje o bojovém působení, ale nezdědky uvádějí i seznamy padlých. Svůj vstup zakončil obšírným rozbohem regionálních publikací vycházejících od konce 90. let 20. století, pro něž se hodí souhrnné označení soupisů čs. legionářů.

Do kategorie tzv. nelegionářů můžeme zařadit i početnou skupinu příslušníků československé domobrany v Itálii. O dostupných archivních zdrojích i tištěných publikacích pojednávajících o této složce vojska nového státu krátce pohovořil Tomáš Kykal.

V turbulentních poměrech Ruska zmítaného revolucí a občanskou válkou nemálo zajatců z českých zemí zlákala služba v Rudé armádě. Vlastimil Křišťan, jenž se na téma čs. rudoarmějců přímo specializuje, prezentoval se zasvěceným komentářem různé typy dochovaných pramenů uložených ve VÚA-VHA ve fondu Čs. rudoarmějci. Jeho součástí tvoří i dílčí kartotéky z 60.–70. let 20. století. Cenné údaje o jednotlivcích i o spolkovém životě čs. rudoarmějců v poúnorovém Československu poskytují osobní pozůstalosti badatelů, kteří se tématu v minulosti věnovali a byli v blízkém kontaktu s touto komunitou.

Podnětné setkání završil závěrečný dvacetiminutový blok dotazů a odpovědí.

K dalšímu dílu z cyklu Pátrání po vojácích první světové války - v teorii i praxi se sejdeme 19. září. Za názvem „Nevěříš, že je to jistý? - Přečti si to z frlustlisty!“ se skrývá tematika evidence válečných ztrát v Rakousko-Uhersku. Zajímat nás budou vydávané periodické publikace (seznamy ztrát, zprávy o raněných a nemocných, váleční zajatci a pátrací listy), organizace zajišťující pátrání po vojenských osobách i za tímto účelem vznikající katastry a kartotéky. **Pro účast na přednášce, se prosím, registrujte: **

<https://www.vhu.cz/kde-hledat-informace-o-cs-legionarich-nelegionarich-a-rudoarmejcich-zaznam-druheho-povidani-o-genealogicky-ch-pramenech-dostupny-na-youtube>